

TÜRKİYE’DE SURIYELİLER VE YEREL HALK ARASINDAKİ İLİŞKİYE GENEL BİR BAKIŞ

İlkgün PİRİM*

GİRİŞ

Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren savaştan kaçan insanlar güvende olabilmek amacıyla Türkiye’ye gelmeye başlamışlardır. 2013 yılında Türkiye’de 224 bin 655 Suriyeli sığınmacı bulunurken bu sayı 2014 yılında 1 milyon 519 bin 286 kişiye ulaşmıştır. Günümüzde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün paylaştığı 4 Kasım 2020 tarihli son verilere göre Türkiye’de 3 milyon 630 bin 702 Suriyeli yaşamaktadır. Türkiye’de Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu geçici koruma statüsü altında yaşamaktadırlar. Suriye’de yaşanan savaşın belirsizliğini koruması Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki statüsünün “geçiciliğinin” sürmesine neden olmaktadır. Öte yandan Suriyelilerin büyük bir kesiminin savaş bitse de hayatlarına Türkiye’de devam edecekleri tahmin edilmektedir (Amerikanın Sesi, 2019). Bu belirsizlik durumu sürerken iki halk arasında ve Suriyelilerin yaşadıkları kentlere uyumunda çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler ile yerel halk arasındaki ilişkileri konu alan bu çalışmada, iki halk arasında iletişim kurulmasının önüne geçerek Suriyelilerin topluma uyumunda öncelikli sorun alanı olabilecek üç konu ikincil kaynaklar üzerinden işlenmiştir. Bu konular mekânsal yoğunlaşma, dil farklılığı ve ön yargı olarak seçilmiştir. Bu üç temel başlık üzerinden Türkiye’de Suriyeliler ve yerel halk arasındaki gündelik hayat deneyimlerine dair bir örüntü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma öncelikle Suriyelilerin Türkiye’ye Uyumuna Genel Bakış başlığıyla başlamaktadır. Burada kısaca

* Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa’da Siyasal İletişim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: ilkgunprm@gmail.com

Türkiye'deki Suriyelilerin büyük çoğunluğunun sahip olduğu geçici hukuki statünün kapsamından ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün uyum politikasından bahsedilmektedir. Daha sonra Suriyeliler ve Yerel Halk: Birlikte Yaşama Bakış başlığı altında Suriyeliler ve yerel halkın birlikte yaşama bakışı konusunda yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Mekansal Yoğunlaşma başlığı altında Suriyelilerin yaşadıkları bölgelerde yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Burada mekânsal yoğunlaşmaya neden olan etkenler anlaşılmaya çalışılmıştır. Daha sonra gelen Dil Farklılığı başlığı altında dil farklılığı nedeniyle Suriyelilerin yaşadıkları iletişim problemlerinden bahsedilmiştir. Ön Yargılar ve Toplumsal Gerilim Alanları başlığı altında ulaşılan veriler ışığında Suriyelilere yönelik ön yargılar ve toplumsal sorun potansiyeli barındıran alanlar anlaşılmaya çalışılmaktadır. Son olarak Sonuç ve Genel Değerlendirme başlığı altında çalışmada bahsedilen tüm bilgiler ışığında genel bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Çalışmada kullanılan kaynaklar konuyla ilgili olabilecek röportajlar, videolar, makaleler ve raporlardan oluşmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki bu çalışma pandemi koşulları altında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, istenildiği halde saha araştırması yapılamamıştır. Bu sebeple çalışmada bahsedilen şehirler faydalanılan kaynaklara bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir.

SURİYELİLERİN TÜRKİYE'YE UYUMUNA GENEL BAKIŞ

2011 yılının Nisan ayı sonunda Suriye'deki savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyeliler ilk olarak kamplara yerleştirilmişlerdir. Ancak yıllar içinde savaş sebebiyle gelen insan sayısının hızlı bir şekilde artması Türkiye'nin Suriyelilerin barınma sorununa yeni bir yol bulmasını gerektirmiştir. Bu hususta Türkiye, katı bir yerleştirme politikası izlemek yerine Suriyelilerin kendi seçtikleri bölgelere yerleşmelerine imkân tanımıştır. Bu nedenle 2013 yılından itibaren Suriyeliler, "kendilerine destek olacak yakınlarının olduğu ve çalışabilecekleri yerlere dağılmışlardır." (Erdoğan, 2019, s. 7). M. Erdoğan'ın (2020) belirttiği gibi, bu durum Suriyelilerin kendilerini güven içinde hissettirmekte ve hayatlarını kolaylaştırmaktadır, ancak Suriyelilerin kendi seçtikleri bölgelere yerleşmeleri, bu olumlu özelliğinin yanında mekânsal yoğunlaşmalara da yol açmıştır.

Bugün Türkiye’de Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu geçici koruma statüsü altında, şehirlerde yaşamaktadır (T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Öte yandan “Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz.” (T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Burada bahsedilen bilgiler, Suriye’deki savaşın ne zaman ve hangi şartlarda biteceğinin belirsizliğini koruması göz önüne alındığında Türkiye’de bir yandan Suriyelilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup olmayacağı tartışmalarına, diğer yandan da Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun geçici koruma statüsü altında yaşamlarını sürdürmelerine neden olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen belirsizlik durumu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Madde 96’da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü¹ (GİGM) tarafından gerçekleştirilmesi ön görülen uyum faaliyetlerine de yansımaktadır (T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Burada öngörülen uyum çalışmalarının amacı, “göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon (uyum)” olarak belirtilmiştir. Buna göre burada uyum kavramıyla anlatılmak istenen “ne asimilasyon ne de entegrasyondur.” (T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Bu hususta “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu” başlıklı bir makalede, GİGM tarafından “uyum kavramının kullanılmasıyla Suriyeli göçmenlerin asimilasyonu değil, aksine, Türkiye’nin var olan çok kültürlü yapısı sayesinde, Suriyeli göçmenlerin kendi kültürlerini koruyarak Türk toplumuna uyumunun hedeflendiği” düşünülmektedir (Bostan, 2018, s. 53).

GİGM (2019) kurumsal internet sitesinde uyum konusunda gerçekleştirilmesi amaçlanan faaliyetler maddeler halinde şu şekilde özetlemektedir;

- Yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştıracak etkinlikler yapmak.

¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün statüsü, 29 Ekim 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Başkanlık olarak değiştirilmiştir.

- Türkiye’de, yeniden yerleştirdikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak.
- Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslar düzenlenebilir.
- Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri yapmak. Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlamak.

Yukarıdaki maddelere bakıldığında, bahsedilen uyum faaliyetlerinin iki temel hedefinin olduğu söylenebilir. Burada ilk olarak göçmenlerin Türkiye toplumuna uyumunun sağlanması hedeflenmektedir. Ancak “uyum” kavramının net bir şekilde hangi hukuki süreçleri barındırdığı belirtilmemiş, yapılması amaçlanan faaliyetler “gönüllülük” temeline dayandırılmıştır. Hedeflenen bir diğer şey ise başka bir ülkeye yerleşmesi halinde yerleşilen ülkede bağımsız hareket edebilmelerini sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırabilmektir. Öte yandan daha önce de belirtildiği gibi savaş bitse de Suriyelilerin büyük bir kısmının Suriye’ye dönmeyeceği ve Türkiye’de yaşamaya devam edecekleri düşünülmektedir. Örneğin “Suriye’den Türkiye’ye Kadın Olmak” isimli bir araştırmada Suriyelilerin Suriye’ye geri dönüp dönmemekle ilgili görüşleri alınmış, içlerinden savaş bittiğinde geri dönmeyi düşünenler olduğu gibi Türkiye’de bir düzen kurmuş olmaları, Türkiye’deki hayatlarından memnun olmaları, Suriye’deki savaşın belirsizliği, savaşın yarattığı yıkım sonrasında Suriye’de yeniden bir yaşam kurmanın mümkün olmayacağını düşünülmesi, Suriye’yi hiç görmemiş, Türkiye’de doğan, okula başlayan çocuklarının olması gibi nedenlerle dönmeyi düşünmediğini söyleyenler de olmuştur (Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 94; Aktar, 2018, s. 21-22). Konunun politik ve hukuki belirsizliği sürerken Suriyeliler ve yerel halk bir arada yaşamaya devam etmektedirler. Bu noktada iki halk arasında dayanışma örnekleri görülebildiği gibi çeşitli gerilim alanları oluşmakta, dil farklılığından kaynaklı iletişim problemleri ve uyum sorunları da yaşanabilmektedir. Bu hususta iki halk arasındaki iletişimin geliştirilebilmesi

için temel problem alanlarının çözümüne yönelik araştırmaların yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

YEREL HALK VE SURIYELİLER: BİRLİKTE YAŞAMA BAKIŞ

Yerel halk ve Suriyelilerin bir arada yaşamalarıyla ilgili ilk olarak Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı'nın (AFAD) 2017 tarihli bir çalışmasına baktığımızda, Suriyelilerin %64'ünün Türklerle akrabalık ilişkisi içinde bulunmayı olumlu / oldukça olumlu bulduğu görülmektedir. Suriyeliler açısından uyumdaki sorunların sebebi %71,80 maddi yetersizlikler, %60,10 savaşın yarattığı psikoloji, %40,30 sosyal hayata ilişkin farklılıklar, %28,50 ahlaki farklılıklar, %18,10 dini yaşam olarak ortaya çıkmaktadır (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2017, s. 116). Yine bu hususta M. Erdoğan son araştırmalarda Suriyelilerin geri dönmekten çok Türk halkıyla birlikte uyum içinde yaşamak istediklerinin ortaya çıktığını belirtmektedir. Dahası yapılan araştırmalarda Türkiye'den başka bir ülkede yaşamak ister misiniz? sorusuna evet diyenlerin oranının “%10 bile” çıkmadığını söylemektedir (DW Türkçe, 2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi adlı bir başka çalışmaya (Çiftçi, 2018, s. 2251) göreyse “genel olarak yerel katılımcıların Suriyelilere karşı olumsuz tutum/algıya sahip olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların Suriyelilerle kaynaşma, Suriyelilere karşı önyargılı olmama ve Suriyelilere çalışma hakkı verilmesi/suçta meyilli olmamaları konularında daha olumlu tutum/algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, Suriyelilere vatandaşlık hakkı verilmesi/birlikte yaşama ve empati kurma konularında ise daha olumsuz tutum/algıya sahip oldukları saptanmıştır.”. Türkiye'den üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen başka bir çalışmada, Suriyelilerin Türkiye'de vatandaşlık hakkı elde etmesi konusunda 45 kişi içinden sadece iki kişinin olumlu görüş bildirdiği belirtilmiştir (Çömez Polat ve Kaya, 2017, s.46). Bunun yanı sıra “Vicdan ve Akıl Kıskaçında İnsanlık, Komşuluk, Kardeşlik: Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Algılara Politika Pazarlaması Perspektifinden Bir Bakış” adlı çalışmada Suriyelilerle birlikte yaşama konusunda daha olumlu bir yaklaşıma sahip olan kişilerin ekonomik kaygı düzeylerinin daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde bahsedilen çalışmada ekonomik kaygı düzeyi daha yüksek olan katılımcıların birlikte yaşama da daha olumsuz baktıkları ortaya çıkmıştır (Boyraz vd., 2018, s. 105).

Çeşitli araştırmalarda Suriyelilerle yapılan görüşmelerde Suriyelilerin gündelik deneyimlerine baktığımızda, uyum konusunda öne çıkan sorunların, yüksek kiralar, aynı/ tek odalı evlerde birkaç ailenin birlikte yaşaması, ücret düşüklüğü, kayıt dışı çalışma, ayrımcılığa uğrama, yerel halkla dil farklılığından kaynaklı iletişim problemleri olduğu görülmektedir. Öte yandan Suriyelilerin entegrasyonu ile ilgili yapılan bir araştırmada (Şimşek, 2018), farklı sosyal sınıflardan Suriyelilerle yapılan görüşmelerde “ekonomik kaynaklara erişimi” daha kolay olan Suriyelilerin topluma daha kolay adapte olabildikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca ilgili çalışmada Türkiye’de restoran işleten Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, bu kişiler Türklerle daha kolay iletişim kurabildiklerinden ve Suriyeli müşterilerin yanı sıra Türk müşterileri de olduğundan bahsetmişlerdir. Bunun yanı sıra Gaziantep ve Kilis’te Suriyelilere yönelik sosyal dışlanmayı mekânsal, ekonomik, kültürel, politik ve söylemsel olarak beş boyutta inceleyen bir araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmada Suriyeli nüfusunun yoksul semtlerde yoğunlaştığından bahsedilmektedir. Buna göre toplumsal dışlanmanın en etkili ve şiddete dönüşme potansiyelinin olduğu mekanların bu mekanlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, bu çalışmada “varlıkları” Suriyelilerin ekonomik yönden değil kimlikleri üzerinden dışlanmaya maruz kaldıkları belirtilmektedir (Deniz Çağlar vd., 2016, s. 24).

MEKANSAL YOĞUNLAŞMA

Yapılan çeşitli çalışmalarda Suriyeli nüfusun daha çok ekonomik olarak yoksul olan mahallelerde yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu yoğunlaşmayı sağlayan ve Suriyelilerin hayatını olumlu yönde etkileyen temel unsurlar sosyal sermaye, dil ortaklığı, konut kiralalarının düşüklüğü, kolay iş bulunabilmesi olabilmektedir. Ancak bu yoğunlaşma diğer yandan yerel halkın çeşitli sebeplerden ötürü Suriyelilere ev vermek istememesi sonucu da gerçekleşebilmektedir. Konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan biri 2018 yılında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından gerçekleştirilmiştir.

TEPAV’ın “İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları” adlı çalışmasında Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bazı mahallelerin getto özelliği gösterip göstermediği, yalıtılmış alan, mekânsal ayrışma, nüfus yoğunluğu, sosyal dışlanmışlık, homojen ilişkiler olarak beş parametre üzerinden değerlendirilmektedir. Bu hususta çalışmada, Ankara/ Önder mahallesi (Demirören Haber Ajansı, 2020), İstanbul /Fatih ilçesi Ali Kuşçu

Mahallesi, Akşemsettin Mahallesi, Aksaray Mahallesi, Molla Gürani Mahallesi, Sultanbeyli ilçesi, Sultangazi ilçesi/ Zübeyde Hanım Mahallesi ve İsmetpaşa Mahallesi'ne yer verilmiştir (Kavas vd., 2019). Bu raporda Suriyelilerin bahsedilen bölgelerde kendi işletmelerini kurdukları ve birbirlerinden alışveriş yaptıklarından bahsedilmektedir. Öyle ki yerleşen Suriyeli nüfusun yoğunluğu sonucu bazı caddelerin ve mekanların isimleri halk arasında farklı anılmaya başlamıştır. Örneğin, Fatih'te bulunan tarihi Malta Çarşısı, Suriye Pazarı olarak anılmaktadır. Burada Suriyeli işletmecilerin yoğunluğu Suriyeli müşterilerin daha çok tercih etmesini sağlamaktadır. Bu sebeple bölgede kalan Türk işletme sahipleri de müşterileriyle anlaşabilmek için işletmelerinde Suriyeli çalışan bulundurmaya tercih etmektedirler.

2020 tarihli başka bir rapora göre Şanlıurfa, Mardin ve Hatay gibi Türkiye'nin Suriye ile sınırının olduğu şehirlerin daha fazla sığınmacı bulunmasının nedenleri arasında bir yönüyle M. Erdoğan'ın görüşünü destekler şekilde akrabalık ilişkileri gösterilmektedir. "Fransız Manda İdaresi ile Türkiye'nin üzerinde anlaşmaya vardıkları 911 km uzunluğundaki sınır sadece kimi yerleşim yerlerini değil, pek çok büyük aileyi de ikiye bölmüştür. Bu bakımdan Suriye'den kaçan pek çok kişinin sınırın öte tarafından yakın ve uzak akrabaları bulunmaktadır" (Şentürk, 2020, s.14-15). Gaziantep'te yerel halkın Suriyelilerle ilgili görüşünü araştıran bir çalışmada Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir mahalledeki yoksul yerli halk ile yapılan görüşmelerden "Kentsel mekanların, hizmetlerin ve kaynakların paylaşımı yoksul yerliler için oldukça sorunlu bir ortak yaşam deneyimine karşılık gelmekte, bir toplumsal çatışma potansiyeli barındırmaktadır." sonucuna varılmıştır (Kahraman ve Nizam Kâhya, 2016, s.824).²

DİL FARKLILIĞI

Kentlerde yoğunlaşmanın çok çeşitli sebepleri olabileceği gibi bir sebebinin de dil farklılığı olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda yerel halkla Suriyeliler arasındaki dil farklılığı hem iki halk arasındaki iletişimde hem de Suriyelilerin uyumunun sağlanmasında öncelikli problemlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Suriyeliler ve yerel halk dil farklılıkları dolayısıyla birbirleriyle iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar. Adana ve Mersin'de

² Bahsedilen çalışmada saha çalışmasının yürütüldüğü yer Gaziantep'in Şahinbey İlçesi'ne bağlı İstiklal Mahallesi'dir.

Suriyeliler ile ilgili yapılan bir çalışmada Suriyeli sığınmacıların dil engeli (Türkçe konuşamamaları) nedeniyle “toplumla bütünleşmekte” sorun yaşadıklarından bahsedilmektedir. Dil engelinin sonucu olarak diğer şehirlerde olduğu gibi Adana ve Mersin’de de Suriyeli nüfusun yoğunlaştığı mekanlar olduğu belirtilmektedir.³

Bir çalışmada Suriyeli kadınlar Türkçe konuşamamalarından dolayı gündelik hayatlarında bağımsız hareket etmekte zorlandıklarından bahsetmişlerdir. Örneğin, bahsedilen çalışmada, Suriyeli bir kadın hastanede mutlaka bir tercümana ihtiyaç duyulduğundan söz edilmektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 63). Kadınların yaşadıkları göç deneyimlerini merkeze alan bir başka çalışmada, Suriyeli kadınların Türklerle yaşadıkları evliliklerde, Türkçe bilmemelerinin eşlerinden bağımsız yaşam deneyimlerini kısıtladığı ve tedirgin bir yaşam sürmelerine neden olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili çalışmada bu duruma şu şekilde bir örnek yer verilmiştir: “Cemile (36), 5 yıldır Türkiye’de yaşıyor ve şimdiye dek, eşi dışında neredeyse hiçbir Türkiyeliyle sohbet etmemiş. Cemile, eşiyle, eşinin uzun mesailerinden arta kalan kısıtlı vakitlerde akıllı telefonundaki online çeviri programı ile iletişim kuruyor. Dil bilmemesi ve öğrenme imkanının olmaması yaşama karşı tedirginlik ve güvensizliğini güçlendiriyor.” Öte yandan aynı çalışmada farklı yaşam deneyimlerine sahip Suriyeli kadınlar için şu ifadeye yer verilmiştir. “Aile bireyleri Türkiye’de olan, Türkçe bilen ve eğitim seviyesi yüksek olan kadın görüşmeciler, diğerlerine kıyasla kendilerini daha güvende tarif ettiler. Yine vatandaşlığa sahip olan sınırlı sayıda kadın kendilerini daha çok buraya ait olarak tanımladı.” (Gönül, 2020, s. 92-93).

“Çocukların Göçle Birlikte Yaşadıkları Eğitim Sorunları Üzerine Bir İnceleme” adlı makaleye göre, “Göç etmiş çocukların eğitim alanında yaşadığı sorunların başında dil sorunu gelmektedir.” Çocuklar dil bilmedikleri için akademik alanda ilerleme göstermekte sorun yaşamaktadırlar. Bu durum aynı zamanda çocukların sosyal çevre edinmelerinde ve öğretmenleriyle verimli bir iletişim kurmalarını engellemektedir (Ekici Yaşar, 2015, s. 179). Dil sorunu, Suriyeli çocuklar için eğitim alanında bir sorun olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Örneğin Mardin’in Kızıltepe ilçesinde yapılan bir araştırmada Suriyeli öğrencilerin dil bilmemeleri sebebiyle akademik başarı kazanmada sorun yaşadıkları, buna bağlı olarak ön yargılarla karşılaştıkları ve sosyal çevre

³ Bu çalışmada bölge seçimleri Adana’da Meydan ve Gürselpaşa iken, Mersin’de Yeni Pazar-Hal mahalleleri, Yeni Mahalle ve Mezitli’dir.. Bkz.. (Çetin, 2016, s.205)

edinmede zorluk yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Albay ve Güllüpinar, 2020). İstanbul Beykoz'da toplam 10 Suriyeli öğrenciyle yapılan güncel bir araştırmada öğrenciler, Türkiye'ye ilk geldiklerinde Türkçe konuşamadıkları için dersleri anlamakta ve sosyal çevre edinmekte zorluk yaşadıklarını ancak dili öğrendikten sonra bu sorunları aştıklarını belirtmişlerdir (Sever, 2020, s. 9-10). Benzer şekilde 2018'de Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmada, Suriyeli öğrenciler için okula kayıt olabilmek ve akademik başarı elde edebilmelerinin önünde temel problem alanının Türkçeyi yeterli seviyede kullanamıyor oldukları ortaya çıkmıştır (Dereli, 2018, s.15-16).

Yerel halk ve Suriyeliler arasında dil farklılığından bahsedildiği gibi dil ortaklığından da söz edilebilir. Bu durum Uluslararası Kriz Grubu'nun (ICG) 2018'de yayınlanan bir raporuna şöyle yansımıştır; Türkiye'nin Suriye sınırındaki şehirlerinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Arapça veya Kürtçe konuşabilmektedirler. Aynı zamanda bu bölgelerde Suriyeli nüfusun kırsal ve muhafazakâr bölgelerden geliyor olması Suriyeliler ve yerel halk arasında iletişim kurulmasına imkân vermektedir. Raporda sınır şehirlerinde yerel halk ve Suriyeliler arasındaki gerginliğin daha az oluşu bu kültürel yakınlığa bağlanmıştır (International Crisis Group, 2018).

ÖN YARGILAR VE TOPLUMSAL GERİLİM ALANLARI

Yerel halk arasında bilinen Suriyelilere yönelik söylentilerin çoğunlukla ekonomik temelli bir kaygı içerdiği görülmektedir. Halk arasında yayılan bazı söylentiler Mülteciler Derneği'nin kurumsal internet sitesinde "Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlıklar" başlığı altında şu şekilde sıralanmaktadır; Suriyeliler devletten maaş alıyor, Suriyeliler çalışma izni alıp her yerde çalışıyor, Suriyeliler istediği üniversiteye girebiliyor, devlet üniversiteye giden her Suriyeliye burs veriyor, Suriyeliler araç muayene ücreti ödemiyor, Suriyeliler arabaları için vergi ödemiyor, Suriyeli esnaf vergi vermiyor, Suriyeliler su, elektrik ve doğalgaz faturası ödemiyor, Suriyelilerin telefon faturasını devlet ödeyecek, Suriyeliler hastanede sıra beklemiyor, Suriyeliler 5 yıl sonra Türk vatandaşı olacak, seçimlerde Suriyeliler de oy kullanacak, Suriyeliler memur olarak işe giriyor, okullara Suriyeli öğretmenler atandı, Suriyeliler çocuklarını istedikleri okullara kayıt yaptırabiliyor (Mülteciler Derneği, b.t.). İlgili sitede yer alan söylentiler İDDİA başlığı altında sırayla numaralandırılmakta, bu başlığı takiben DOĞRUSU başlığı altında söz konusu iddianın ilk olarak nasıl ortaya

çıktığı, doğru ve tamamen yanlış olan yönleriyle detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu söylentilerden birisine yer vermek gerekirse İDDİA 1 başlığı altında bulunan “Suriyeliler devletten maaş alıyor” iddiasının “DOĞRUSU” şu şekilde açıklanmaktadır;

Suriyelilerin devletten maaş aldığı iddiası, ulusal bir gazetenin köşe yazarı ile bağımsız bir milletvekili tarafından Türkiye’de olmayan bir üniversitenin olmayan bir tezi kaynak gösterilerek ortaya atıldı. İddiaya göre Yavuz Sultan Selim isimli üniversitede hazırlanan bir tezde Suriyelilerin kişi başı 895 lira maaş aldıklarının yazdığı söylendi.

Türkiye’de Yavuz Sultan Selim isminde bir üniversite olmadığı gibi devlet şimdiye kadar hiçbir zaman **kendi bütçesinden** Suriyelilere aylık **bağlamamıştır**. Türkiye’de Geçici Koruma veya Uluslararası Koruma altında olan ve **belli kriterleri sağlayan** kişilere, **Avrupa Birliği tarafından** finanse edilen ve ismi Sosyal Uyum Yardımı (SUY) olan aylık 120 lira destek verilmektedir. Bu para Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin hepsine değil sadece **belli kriterlere** sahip kişilere verilmektedir. Bu paranın ihtiyaç sahibi kişilere ulaştırılmasına Türk Kızılay’ı, KIZILAY KART sistemi ile **aracılık** etmektedir.

Halk arasında yaygın olduğu anlaşılan bir başka söylenti, Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması için devletin çalışanlar ve emeklilerden kesinti yaptığıdır. Araştırması sırasında bu bulguya ulaşan İ. Çetin, bu söylenti için Adana ve Mersin’de “neredeyse aynı cümlelerle duyulmuş” olduğunu söylemektedir (Çetin, 2016, s. 200-201). Yerel düzeyde yoksul mahallelerde yapılmış çalışmalarda yerel halkın, hayatlarını olumsuz yönde etkileyen kiralardan yükselmesi, işsizliğin artması gibi ekonomik değişimlerin sorumlusu olarak Suriyelileri gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca bu çalışmalarda yerel halktan görüşülen kişilerin devletin kendilerinden daha çok Suriyelilere yardımda bulunduğu ve Suriyeliler geldikten sonra suç oranlarının arttığı yönünde söylemleri olduğu görülmektedir ⁴ (Kahraman ve Nizam Kahya, 2016, s. 821; Boyraz vd., 2018). Sonuç olarak, incelenen çalışmalarda yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz algısının daha çok ekonomik temelli olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Suriyelilerin durumunun Türkiye’de siyasi aktörler tarafından “siyasi bir çekişme unsuru”

⁴ Bu çalışmada toplamda 10 kişiyle görüşülmüş ve görüşülen kişilerin yoksul yardımı aldığı belirtilmiştir.

olarak da tartışıldığı anlaşılmaktadır. Türkiye'deki Suriyelerle ilgili çalışmalar yürüten Pr. Dr. Murat Erdoğan'ın burada konuyla ilgili görüşüne yer vermek yerinde olacaktır:

...bu kriz aynı zamanda bir siyasi kriz. Dolayısıyla Türkiye'deki tartışmaların büyük bölümünün, eleştirilerin büyük bölümünün, siyasi bir motivasyonu olduğuna da görüyorsunuz..Dolayısıyla bilgi kirliliğinin bir parçası bu siyasileşmeden kaynaklanıyor. Ama ikincisi ve daha önemlisi...hükümetin bugüne kadar bilgilendirme konusunda şeffaf, insanları ikna edebilecek düzenli, sürekli bilgi kaynaklarını ortaya koyamaması. Bu konuda biraz daha tecrübe kazanmamız lazım, zaman almamız lazım (Teyit, 2019).

İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (İSTANPOL) tarafından gerçekleştirilen İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar isimli bir çalışmada Türkiye'nin en büyük sorunu olarak ilk sırada %53,8 oranında ekonomi %10,8 oranında Suriyeli göçmenler gösterilmiştir. Bu bulgu diğer çalışmalarda Suriyelilere yönelik yerel halk tarafından bildirilen ekonomik temelli ön yargılarla örtüşür gözükmektedir. Yine aynı çalışmada Suriyelilerle iş yeri, sokak “çarşı, pazar, avm”, “park ve meydanlarda” karşılaşma ve aynı binada yaşama oranlarına yer verilmiştir. Burada yer verilen bütün yer gruplarında sırasıyla her gün karşılaşma oranları %44, %52, %59, %62 oranlarına ulaşmasına rağmen hiç iletişim kurmamış kişi oranı %78,7 olarak ortaya çıkmıştır (İSTANPOL, 2020, s. 21-25).

Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadığı evlilik deneyimleri ayrıca incelenmesi gereken bir toplumsal sorun potansiyeli barındırmaktadır (Poyrazlar, 2014). Suriyeli kadınların yaşadığı göç deneyimlerini merkeze alan bir çalışmada Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadığı evliliklerle ilgili “farklı biçimlerde yapılan evlilikler -örneğin eşler arası büyük yaş farkı, para karşılığı evlenme, çok eşli evlilikler, yerli erkeklerin evlenmek için yerli eşleriyle boşanmaları vb.- toplum içinde Suriyeli kadınlara dönük damganın yaratılmasında etkili olmuştur.” (Gönül, 2020, s.92-93). denilmektedir. Yine konuyla ilgili bir araştırma yürüten Dr. Duman, Urfa, Gaziantep ve Ankara'da Suriyeli kadınlarla yapılan ikinci evliliklerin olduğunu ve yaygınlığı kesin olarak bilinmemekle beraber artık bu durumun sosyal bir soruna dönüştüğünü düşündüğünü söylemektedir (Bozan, 2017).

Toplumun en alt kesiminde ön yargı ve sosyal dışlanmaya en çok maruz kalanlar ise, yapılan bir çalışmada belirtildiği gibi, Suriye'nin "öteki" sığınmacıları olarak adlandırılan Suriye'den gelen Domlar'dır. Domlar yaşadıkları ülkelere göre Nawar, Zott, Ghajar, Bareke, Gaodari, Krismal, Qarabana, Karaçi, Abdal, Aşiret gibi çok çeşitli şekillerde adlandırılmalarına rağmen genel itibarıyla Çingene/Gypsy olarak anılmaktadırlar. Rapora göre, genellikle yaşadıkları ülkelerde toplumun en çok ayrımcılığa maruz kalan sınıfını oluşturmaktadırlar. Öyle ki Suriye'deki savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyeliler arasında da öteki olarak görülmektedirler. Raporda Domlar'ın Suriye'deki savaştan kaçarak Türkiye'ye gelme yolculuklarına ve Türkiye'ye geldiklerinde yaşadıkları ayrımcılık sebebiyle kamu yardımlarından yararlanamadıklarından bahsedilmektedir (Kırkayak Kültür Sanat ve Doğa Derneği, b.t.).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada yerel halk ve Suriyeliler arasında toplumsal gerilim potansiyeli taşıyan ve iletişim kurulmasının önündeki üç engel mekânsal yoğunlaşma, dil farklılığı ve ön yargı olarak ikincil kaynaklar taranarak incelenmiştir. Yapılan çalışmalar üzerinden yerel halk ve Suriyelilerin yaşam deneyimlerine bakıldığında bu üç unsurun birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'de yerleştikleri bölgeleri seçmelerinde aynı dili konuşabilmek ve akrabalık ilişkileri etkili olurken bu etkenlerin aynı zamanda kolay iş ve ev bulunabilmesi gibi başka olumlu etkileri olabilmektedir. Bunun yanı sıra yine yapılan çalışmalarda Suriyelilerin ekonomik olarak yoksul olan mahallelerde yoğunlaştıkları ortaya konmuştur. Suriyelilere karşı ön yargılı olan yerel halkın Suriyelilere evlerini kiralamak istememesi de bu mekânsal yoğunlaşmanın ve iletişimsizliğin bir nedeni olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra, dil farklılığı hayatın her alanında her kesimden Suriyelinin karşısına bir sorun olarak ortaya çıkabilmektedir. Kadınlar, Türkçe konuşamadıkları için yerel halkla iletişim kurmakta güçlük çekmektedirler. Okul çağındaki çocuklar ve üniversite öğrencileri akademik başarı göstermekte ve sosyal çevre edinmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Son olarak, halk arasında yaygın olan ve doğruluğu sorgulanmadan kabul edilen söylemler/söylentiler, Suriyelilere yönelik olumsuz algının üretilmesine neden olmakta ve birlikte yaşam konusunda olumsuz

tutumlarının artmasına neden olmaktadır sonucuna varılabilir. Yine Suriyelilere yönelik bu söylentilerin çoğunlukla ekonomik temelli olması dikkat çekicidir. Konuyla ilgili yapılan yukarıda da bahsedilen bir çalışmada gelir düzeyinin farklılaşmasıyla Suriyelilerle birlikte yaşama bakışın da farklılaştığı belirlenmiştir. Böylece gelir düzeyi düşük olarak adlandırılabilir grubun Suriyelileri kaynak paylaşımında rakip olarak gördükleri konuyla ilgili yapılmış çoğu çalışmada varılan ortak bir sonuç olarak gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Abay, A.ve Güllüpinar, F. (2020). Suriyeli Çocukların Eğitim ve Uyum Sorunlarının Değerlendirilmesi: Kızıltepe Örneği, *Muhakeme Dergisi*, 3(1), 37-60.
- Amerika'nın Sesi (2019, Eylül 29). *Suriyelilerin en az %80'i Türkiye'den ayrılmayacak* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=PkfRtZi3zvw>.
- Artar, F. (2018). Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam ve Sosyal İlişkiler, derleyen yok, *Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma* (ss. 16-40). Sosyoloji Derneği Yayını.
- Bostan, H. (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-88.
- Boyraz, E., Sözüpek, H., Esen, S. ve Ay O. (2018). Vicdan ve Akıl Kısacında İnsanlık, Komşuluk, Kardeşlik: Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Algılara Politika Pazarlaması Perspektifinden Bir Bakış, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1), 87-112.
- Bozan, İ. (2017, Ocak 2). Suriyelilerle 2. evlilik sosyal sorun, *Aljazeera Turk*. 5 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/suriyelilerle-2-evlilik-sosyal-sorun-adresinden-erisildi>.
- Cankurtaran, Ö. ve Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak*, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Merdiven Yayın. 05 Mayıs 2020 tarihinde http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/suriyedenturkiyeye_TR_210519.pdf adresinden erişildi.
- Çetin İ. (2016). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu, *Sosyoloji Dergisi*, 34, 197-222.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(3), 2232-2256.
- Çömez Polat, F. ve Kaya, E. (2017). Bir Ötekileştirme Pratiği: Türkiye'de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*, 1(1), 38-48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meusbd/issue/33259/370256>
- Demirören Haber Ajansı (2019, Ocak 29). *8 bin nüfuslu mahallenin üçte ikisi Suriyeli* [Video]. Youtube. <https://youtu.be/72msLUPQadM>

- Deniz Çağlar, A., Ekinci, Y. ve Hülür, B. A. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)*, 27 (1), 17-40.
- Dereli, B. (2018). *Refugee Integration Through Higher Education: Syrian Refugees in Turkey: Policy Report*, United Nations University, Institute on Globalization, Culture and Mobility (UNU-GCM), 11 Kasım 2020 tarihinde https://i.unu.edu/media/gcm.unu.edu/publication/4405/Final_Begu%CC%88m-Dereli_Policy-Report.pdf adresinden erişildi.
- DW Türkçe (2018, Ekim 9). *Türkiye'deki Suriyeliler: Birlikte Yaşamak Mümkün mü? Konuk Pr. Dr. Murat Erdoğan* [Video]. Youtube. <https://youtu.be/lqVHHEXAIpC>
- Ekici Yaşar, F. (2015). Çocukların Göçle Birlikte Yaşadıkları Eğitim Sorunları Üzerine Bir İnceleme, İçinde K. Canatan vd. (Ed.), *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu* (ss.179-200). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeliler*, Konrad Adenauer Stiftung, s.7, 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464> adresinden erişildi.
- Erdoğan, M. (2020, Nisan 29). Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler, *Uluslararası İlişkiler Konseyi Panorama*. 30 Nisan 2020 tarihinde https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/amp/?__twitter_impression=true adresinden erişildi.
- Gönül, S. (2020). Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri, K. Biehl ve D. Daniş (der.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* (ss.80-101), Göç Araştırmaları Derneği.
- International Crisis Group (2018). *Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions* Crisis Group Europe and Central Asia, Report N°248. 29 Nisan 2020 tarihinde <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions> adresinden erişildi.
- İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (İSTANPOL) (2020, Haziran). *İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar*. 14 Kasım 2020 tarihinde https://d4b693e1-c592-4336-bc6a-36c134d6fb5e.filesusr.com/ugd/c80586_2ae245f059244f1fba7fd785e4caa447.pdf adresinden erişildi.
- Kahraman, F. ve Nizam Kahya, Ö. (2016). Mültecilik Hallerini Mekan Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyelilerin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 808-825.
- Kavas Bilgiç, A., Avşar, İ., Kadkoy, O. ve Çağdaş, E. (2019). *İstanbul' da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları*. Tepav Yayınları.
- Kırkayak Kültür Sanat ve Doğa Derneği (2020). *Domlar Suriye'nin "öteki" Sığınmacıları: Ayrımcılık, İzolasyon ve Sosyal Dışlanmışlık: Çapraz Ateş Arasında Suriyeli Dom Sığınmacılar*. 15 Kasım 2020 tarihinde <http://www.kirkayak.org/publications/> adresinden erişildi.

- Mülteciler Derneği (2020). *Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar*, 20 Mayıs 2020 tarihinde <https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-iligili-dogru-bilinen-yanlislar/> adresinden erişildi.
- Poyrazlar, E. (2014, Şubat 8). Türkiye'deki Suriyeli Kumalar, *BBC Türkçe*. 11 Kasım 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/02/140208_suriyeli_kuma adresinden erişildi.
- Şentürk, C. (2020). *Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler*, Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı (ZFTI).
- Sever, M. S. (2020). Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu ve Sosyal Uyum Örnekleri, *Journal of European Education (JEE)*, 10(1-2), 1-16. 14 Kasım 2020 tarihinde <http://www.eu-journal.org/index.php/JEE/article/view/289> adresinden erişildi.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 379-380.
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). *Geçici Koruma*. 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). *Geçici Koruma Kanunu ve Yönetmeliği*. 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf> adresinden erişildi.
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). *Uyum Hakkında*. 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> adresinden erişildi.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*, Ankara. 11 Kasım 2020 tarihinde https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf adresinden erişildi.
- Teyit (2019, Ocak 31). *Suriyeli mülteciler: #1 Olağan Şüpheliler*. 11 Kasım 2020 tarihinde <https://eski.teyit.org/suriyeli-multeciler-1-olagan-supheliler/> adresinden erişildi.